

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ, ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Του Δρος **Κωνστ. Ι. ΔΑΡΑΜΑΡΑ**
Δικηγόρου

Το ηλεκτρονικό εμπόριο αποτελεί ήδη μία σημαντική συναλλακτική και επικοινωνιακή δραστηριότητα. Θεωρώ δε εξαιρετικά επίκαιρη την ενσωμάτωση του συγκεκριμένου θέματος στα αντικείμενα συζήτησης του Α' Πανελλαδικού Συμποσίου Διαδικτυακού Δικαίου και Νέων Τεχνολογιών¹. Όχι μόνον διότι, όπως πολλοί εκτιμούν, θα αποτελέσει σύντομα το πιο δημοφιλές μέσο διεξαγωγής εμπορικών συναλλαγών, αλλά επίσης, και κυρίως, διότι, εμάς τους νομικούς, μας επηρεάζει διττά: τόσο ως απλούς καταναλωτές προϊόντων και υπηρεσιών, όσο και σε ό,τι αφορά στην πρακτική άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο, ή η ηλεκτρονική κατάρτιση εμπορικών συμβάσεων, έχει ως αντικείμενο την αγοραπωλησία αγαθών (συμπεριλαμβανομένης της εξυπηρέτησης μετά την πώληση) και την παροχή πληθώρας υπηρεσιών, και βασίζεται στην ηλεκτρονική μετάδοση δεδομένων σε μορφή κειμένου, ήχου και εικόνας.

Όσες όμως είναι οι προοπτικές που υπόσχεται, άλλα τόσα είναι και τα προβλήματα, που ανακύπτουν ως προς την νομοθετική ρύθμιση του ηλεκτρονικού εμπορίου. Πράγματι, παρατηρείται ανεπάρκεια ή ακόμα και έλλειψη κατάλληλου νομικού πλαισίου, που οφείλεται στους εξής, κυρίως, παράγοντες: αφ' ενός στον παγκοσμιοποιημένο και «άναρχο» χαρακτήρα του Διαδικτύου, και αφ' ετέρου στο γεγονός, ότι οι εθνικοί κανόνες δεν ισχύουν επί διασυνοριακών διαφορών, αλλά επί πλέον καθίστανται ανεφάρμοστοι και ξεπερασμένοι λόγω της ταχύτατης εξέλιξης της τεχνολογίας. Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η σύσταση κωδίκων δεοντολογίας ή κανόνων αυτορρύθμισης, οι οποίοι θα καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων, και οι οποίοι θα λειτουργούν παράλληλα και συμπληρωματικά με το νομικό πλαίσιο, απαρτίζοντας από κοινού το θεσμικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Η παρούσα εισήγηση θα επιχειρήσει, αρχικώς, μία εισαγωγή στο ισχύον νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου στην Ελλάδα. Εν συνεχεία, θα εστιάσει σε μία πολύ σημαντική πτυχή του ηλεκτρονικού εμπορίου, που είναι το ζήτημα των ηλεκτρονικών ή ψηφια-

1. Βλ. σχετικό κείμενο σε άλλη σελίδα του ανά χείρας τεύχους.

κών υπογραφών. Και τέλος, θα προσπαθήσει να καταδείξει την αναγκαιότητα ύπαρξης των κωδίκων δεοντολογίας και θα περιγράψει τη λειτουργία τους.

Το νομικό πλαίσιο της ηλεκτρονικού εμπορίου στην Ελλάδα είναι υπό διαμόρφωση και ουσιαστικά συνίσταται κυρίως στην εφαρμογή των αντίστοιχων Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι οι εξής:

A. Η Οδηγία 1999/93/ΕΚ της 13/12/1999 σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για ηλεκτρονικές υπογραφές, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το Π.Δ. 150 της 25/6/2001 (ΦΕΚ Α', 125).

B. Η Οδηγία 2000/31/ΕΚ της 17.7.2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά, της οποίας η ενσωμάτωση με τη μορφή Π.Δ. αναμένεται πολύ σύντομα.

Τα βασικά σημεία της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, που στόχο έχει να εξαλείψει τα εμπόδια που απορρέουν από τις αποκλίσεις των εθνικών νομοθεσιών ώστε να δημιουργηθεί ένα ενιαίο νομικό πλαίσιο για το ηλεκτρονικό εμπόριο, είναι τα εξής:

Οι ορισμοί σημαντικών όρων του ηλεκτρονικού εμπορίου, όπως φορέας παροχής υπηρεσιών (ISPs, κ.λ.), και οι πληροφορίες, που πρέπει να παρέχονται από αυτούς.

Οι προϋποθέσεις αναφορικά με τις εμπορικές επικοινωνίες, συμπεριλαμβανομένης της σημαντικής περίπτωσης της μη ζητηθείσας εμπορικής επικοινωνίας.

Οι ηλεκτρονικές συμβάσεις και ζητήματα, που αφορούν στους φορείς παροχής υπηρεσιών αναφορικά με αυτές.

Οι πολύ σημαντικές διατάξεις της ευθύνης των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών (access providers).

Οι διατάξεις, που ενθαρρύνουν τα κράτη μέλη να μεριμνήσουν για εξώδικη επίλυση διαφορών, ταχεία μέτρα έννομης προστασίας, καθώς και για τη σύσταση κωδίκων δεοντολογίας.

Όσον αφορά στις ηλεκτρονικές υπογραφές, η πρώτη ενασχόληση του Έλληνα νομοθέτη, έστω και αποσπασματική, εντοπίζεται στον Ν.2672/1998 (ΦΕΚ Α', 290) και συγκεκριμένα στο άρθρο 14 παρ. 2 εδ. ε, και παρ. 19, 20 και 22. Παρ' όλο τον περιστασιακό χαρακτήρα της, (οι παραπάνω διατάξεις αφορούν μόνον στη διακίνηση εγγράφων με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, ή μεταξύ υπηρεσιών του και νομικά και φυσικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου), η ρύθμιση αυτή είναι εξόχως σημαντική. Διότι οι παραπάνω παράγραφοι σε συνδυασμό, και υπό ορισμένες προϋποθέσεις, αφ' ενός εξισώνουν νομοθετικά την ηλεκτρονική με την ιδιόχειρη υπογραφή, και αφ' ετέρου προσδίδουν στο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, που φέρει ψηφιακή υπογραφή την αποδεικτική ισχύ του εγγράφου σύμφωνα με τον Κ.Πολ.Δ. και άλλων συναφών διατάξεων.

Η συνολική, όμως, αλλά και πληρέστερη, ρύθμιση του ζητήματος της ηλεκτρονικής υπογραφής επιχειρείται με το Π.Δ. 150/2001, που προσαρμόζει το εθνικό δίκαιο στην αντίστοιχη κοινοτική Οδηγία 1999/93/ΕΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 3, παρ. 1, η προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, που βασίζεται σε αναγνωρισμένο πιστοποιητικό και δημιουργείται από ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής τόσο στο ουσιαστικό, όσο και στο δικονομικό δίκαιο. Και σύμφωνα με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, η ισχύς της ηλεκτρονικής υπογραφής ή το παραδεκτό της ως αποδεικτικού στοιχείου δεν αποκλείεται από μόνο τον λόγο, ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της προηγούμενης παραγράφου.

Σύμφωνα με το άρθρο 2, «προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή» είναι η ηλεκτρονική υπογραφή, που πληροί τους εξής όρους:

A. Συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφο.

Β. Είναι ικανή να καθορίσει ειδικά και αποκλειστικά την ταυτότητα του υπογράφοντος.

Γ. Δημιουργείται με μέσα τα οποία ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο.

Δ. Συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται κατά τρόπο, ώστε να μπορεί να εντοπισθεί οποιαδήποτε μεταγενέστερη αλλοίωση των εν λόγω δεδομένων.

Επίσης, «ασφαλής διάταξη δημιουργίας υπογραφής» νοείται η διάταξη δημιουργίας υπογραφής, που πληροί τους όρους του Παραρτήματος ΙΙΙ του οικείου Π.Δ., και «αναγνωρισμένο πιστοποιητικό» είναι το πιστοποιητικό, που πληροί τους όρους του Παραρτήματος Ι και εκδίδεται από παροχέα υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος πληροί τους οριζόμενους στο Παράρτημα ΙΙ όρους. Ένας τέτοιος παροχέας, που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα αλλά και σε όλα τα Βαλκάνια και την Κύπρο, είναι η εταιρεία Adacom (θυγατρική του ομίλου Ιντεάλ) σε συνεργασία με την αμερικάνικη Verisign (η οποία κατέχει την πρώτη θέση παγκόσμια σε λύσεις για την ασφάλεια στο Διαδίκτυο) και εποπτεύεται από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών Ταχυδρομείων (Ε.Ε.Τ.Τ.). Η Ε.Ε.Τ.Τ. είναι και επιφορτισμένη με την εν γένει εποπτεία εφαρμογής του Π.Δ..

Παρ' όλο που το εν λόγω Π.Δ. εξομοιώνει τις ψηφιακές προς τις ιδιόχειρες υπογραφές, αλλά και τα ηλεκτρονικά προς τα παραδοσιακά έγγραφα, περιέχει και σημαντικές εξαιρέσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2, οι διατάξεις του παρόντος Διατάγματος δεν θίγουν διατάξεις, που αναφορικά με τη σύναψη και την ισχύ συμβάσεων ή εν γένει τη σύσταση νομικών υποχρεώσεων, επιβάλλουν τη χρήση ορισμένου τύπου, ούτε διατάξεις για την αποδεικτική ή άλλη χρήση εγγράφων ή διατάξεις με τις οποίες απαγορεύεται να διακινούνται και να καθίστανται γνωστά έγγραφα ορισμένων κατηγοριών και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Ανεξάρτητα με τις όποιες εξαιρέσεις, «η αρχή της εξομοίωσης», που θεσπίζει το Π.Δ. 150/2001 υπό τους συγκεκριμένους αυστηρούς όρους, που αναφέρονται ρητά στα Παραρτήματά του, είναι καταλυτικής σημασίας διότι κατοχυρώνει την αυθεντικότητα της προέλευσης και την ασφάλεια του ηλεκτρονικού εγγράφου, το απόρητο των εμπορικών και επαγγελματικών επικοινωνιών, την ισορροπία μεταξύ καταναλωτών και προμηθευτών, και τέλος, θωρακίζει το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Τέλος, όσον αφορά στην καθαρά τεχνική πλευρά, η ανάγκη για ταυτοποίηση του αποστολέα και ταυτόχρονα για πιστοποίηση του κάθε ηλεκτρονικού εγγράφου, οδήγησαν στην ανάπτυξη διαδικασιών ηλεκτρονικής υπογραφής με την βοήθεια κρυπτογραφικών μεθόδων. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 4 του Π.Δ. 150/2001, η δημιουργία της ηλεκτρονικής υπογραφής βασίζεται στη χρήση του κρυπτογραφικού συστήματος των ασύμμετρων αλγορίθμων. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή (μέθοδος PKI-Public Key Infrastructure), ο κάθε συναλλασσόμενος έχει το δικό του ιδιωτικό (μυστικό) κλειδί, το οποίο είναι γνωστό μόνο στον ίδιο και με το οποίο υπογράφει. Ταυτόχρονα υπάρχει και ένα δημόσιο κλειδί (Public Key), το οποίο είναι γνωστό σε όλους και το οποίο εκδίδεται από τους παροχείς υπηρεσιών πιστοποίησης και επιβεβαιώνει το αντίστοιχο ιδιωτικό κλειδί, δηλαδή την ταυτότητα του κάθε υπογράφοντα.

Οι διατάξεις του Π.Δ. 150/2001, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο, κατατάσσει την Ελλάδα ανάμεσα στους πρωτοπόρους ως προς τη δημιουργία του κατάλληλου νομικού πλαισίου, υπερτερώντας μάλιστα πολλών Ευρωπαϊκών χωρών. Είναι όμως χαρακτηριστικό το εξής γεγονός: όσα νομοθετήματα επιχειρούν να ρυθμίσουν ιδίως θέματα, που άπτονται του Διαδικτύου, στην πλειοψηφία τους καθίστανται ανεπαρκή και ξεπερασμένα από τις ίδιες τις

τεχνολογικές εξελίξεις, που σκοπεύουν να ρυθμίσουν. Για το λόγο αυτό, θεωρείται αναγκαία η ύπαρξη των λεγόμενων κανόνων αυτορρύθμισης, οι οποίοι θα λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς το εκάστοτε νομικό πλαίσιο. Δεν είναι λίγες οι φορές που τα ίδια τα νομικά κείμενα υπογραμμίζουν την ανάγκη σύστασής τους και προτρέπουν τα ενδιαφερόμενα μέρη να δράσουν προς αυτή την κατεύθυνση. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό, ότι τέτοιοι κανόνες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος πολλών νομοθετημάτων της λεγόμενης «τρίτης γενιάς νομοθεσιών» (από μέσα της δεκαετίας του '90 και εντεύθεν).

Συγκεκριμένα, αναφορικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο, η ίδια η σχετική Οδηγία 2000/31 (άρθρο 26 του Προοιμίου της) θεωρεί τους κώδικες δεοντολογίας ως το καλύτερο μέσο για τον καθορισμό των κανόνων, που θα διέπουν την εμπορική επικοινωνία. Επί πλέον, το άρθρο 16 αναφέρεται ρητά στην αναγκαιότητα κατάρτισης τέτοιων κανόνων από τους εμπλεκόμενους στο ηλεκτρονικό επιχειρείν φορείς, οι οποίοι μάλιστα θα έχουν υποχρεωτική ισχύ για τους αποδέκτες τους.

Γενικά, οι κανόνες αυτορρύθμισης κινούνται σε 2 κυρίως άξονες. Στην εφαρμογή του νομικού πλαισίου και στην πιθανώς αναγκαία συμπλήρωσή του. Η δε δράση τους κινείται σε 4 επίπεδα: Α. Στην ανάγκη εφαρμογής ρυθμίσεων προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες του κάθε τομέα δραστηριότητας. Β. Στην ανάγκη για απλές και ευέλικτες λύσεις, καθώς και για αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση αναφυόμενων προβλημάτων. Γ. Στην ανάγκη για λήψη πρόσθετων μέτρων για ζητήματα, που δεν ήταν σε θέση να προβλέψει ο νομοθέτης. Δ. Στην ανάγκη για ενεργή συμμετοχή εκ μέρους των ενδιαφερομένων μερών, που εμπλέκονται στην όλη διαδικασία, κάτι που αφ' εαυτού καθιστά τους κανόνες αυτούς περισσότερο δεσμευτικούς για τα ίδια τα μέρη δεδομένου, ότι συμμετείχαν στην κατάρτισή τους.

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί, ότι κώδικες δεοντολογίας και νομικό πλαίσιο συνθέτουν, ή πρέπει να συνθέτουν, από κοινού το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται κάθε δραστηριότητα, που άπτεται του Διαδικτύου και των Νέων Τεχνολογιών.

Ιδιαίτερως επιτυχής η Γ΄ Πανελλαδική Έκθεση Εικαστικών Τεχνών και Φωτογραφίας του Προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας

Με ιδιαίτερη επιτυχία έγινε στο Ζάππειο Μέγαρο των Αθηνών, τον Μάρτιο τρέχ. έτ. η Γ΄ Πανελλαδική Έκθεση Εικαστικών Τεχνών και Φωτογραφίας του Προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, παρουσία σύσσωμης της Πολιτικής και Φυσικής Ηγεσίας του Σώματος και πλήθους εκλεκτών προσκεκλημένων.

Την έκθεση εγκαινίασε ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Μιχ. ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ, ο οποίος υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, την σημασία της και εξέφρασε τα συγχαρητήριά του προς τους συμμετέχοντες καλλιτέχνες.

Προς τους παρισταμένους ωμίλησε, επίσης, και ο Αρχηγός της ΕΛ.ΑΣ. κ. Φώτιος ΝΑΣΙΑΚΟΣ, ο οποίος χαρακτήρισε την έκθεση «θεσμό», «που αποτελεί εύγλωττη απόδειξη, ότι ο Αστυνομικός είναι ο φίλος Πολίτης της διπλανής πόρτας».